

литика // Экономика Украины. – 2005. – №6. – С. 4 – 9.

16. Шапкин И. Н., Блинов А.О., Кестер Я. М. Управление регионом хозяйством. – М.: КНОРУС, 2005. – 400 с.

17. Шаульская Л. Комплексна оцінка трудового потенціалу регіону (на прикладі Донецької області)// Регіональна економіка. – 2005. – №3. – С. 93 – 104.

18. Ломакин В. К. Мировая экономика. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2007. – 671 с.

19. Либанова Э. М. Рынок рабочей силы (Методы анализа и возможности регулирования). – К.: ИПК гос. службы занятости, 1993. – 252 с.

20. Стешенко В. С., Жук А. А., Копчак С. И., Пирожков С. И. и др. Развитие населения и его трудового потенциала. К.: Наукова думка, 1985. – 305 с.

21. Варналий З.С. Регионы Украины: проблемы та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.

22. Данилишин Б. М., Дорогунцов С. І., Міщенко В. С., Коваль Я. В. та ін. Природно-ресурсний потенціал сталого роз-

витку України. – К, РВПС України. 1999. – 716 с.

23. Данилишин Б. М., Чернюк Л. Г., Горська О. В., Фащевський М. та ін. Продуктивні сили економічних районів України. – К.: ЗАТ “НІЧЛАВА”, 2000. – 520 с.

24. Дорогунцов С. І., Хвестик М. А., Горбач Л. М., Пастушенко. Екосередовище та сучасність. Т.1. Природне середовище у сучасному вимірі: Монографія. – К.: Кондор, 2006. – 424 с.

25. Стельмах В. С. та ін. Макро- і мікроекономічні складові розвитку: Монографія. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2006. – 505 с.

26. Максимов В.В. Методология оценки и обеспечение эффективного использования экономического потенциала региона // Диссертация на соискание научной степени доктора экономических наук. Институт экономико-правовых исследований. – Донецк, 2002. – 464 с.

Статья поступила в редакцию 24.01.2008

В.І. БОРЕЙКО, к.е.н., доцент,

Національний університет водного господарства та природокористування

СТАБІЛЬНА БАНКІВСЬКА СИСТЕМА – СТАБІЛЬНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

Необхідність забезпечити прискорений розвиток економіки України вимагає ефективного використання всіх чинників, які є складовою суспільного виробництва. Поряд з основними фондами, оборотними засобами, продуктивними силами, науково-технічним сектором до таких чинників відносяться фінансові ресурси країни.

Можливість залучення додаткових фінансових накопичень для забезпечення розширеного відтворення суспільного продукту, дешеві кредитні ресурси, безперервний та оперативний рух фінансів, стабільність національної грошової одиниці, довіра до банківської системи є основою для залучення на потреби економіки країни вільних коштів юридичних та фізичних

осіб, вітчизняних та іноземних інвесторів, Національного банку України (НБУ) та комерційних банків.

Провідні українські вчені, серед яких слід виділити А. Гальчинського[1], В. Гейця, А. Мороза[5], В. Кириченка[3], В. Замовця[2], приділяють багато уваги дослідженню ефективності функціонування банківської системи країни та її перспектив на майбутні роки.

Однак, можливість входження України в європейський економічний простір і світову організацію торгівлі та проникнення на українську територію іноземних банків вимагає подальших досліджень здатності національної банківської системи в но-

© В.І. Борецько, 2008

вих економічних умовах забезпечити стабільність вітчизняного фінансового ринку. Це зумовлює актуальність досліджень, проведених в даній статті.

Колишній голова Ради НБУ А. Гальчинський, проаналізувавши стабільність функціонування грошово-кредитної системи України, зазначив: „У цілому у нас є всі підстави для оптимістичних очікувань. НБУ нині – одна з найавторитетніших інституцій державного управління економікою, її грошово-кредитним сегментом” [1, с. 11].

В. Зимовець, аналізуючи наслідки проникнення західного капіталу у країни Центрально-Східної Європи і Балтії та можливість використання їхньою досвіду Україною, відмічає, що позитивним наслідком проникнення транснаціональних фінансових груп на східноєвропейські ринки є активне збільшення прямих інвестицій у реальний сектор економіки, зниження процентної маржі і ставок, зростання довіри населення і забезпечення стабільності банківських систем, зближення їхніх параметрів з рівнем, що усталився в країнах ЄС [2, с. 77-78].

В. Кириченко, дослідивши програми економічної стабілізації в Латинській Америці, вважає, що одною з причин невдач економічних реформ в цьому регіоні є неконтрольована експансія іноземного капіталу: „Кредитно-банківські системи латиноамериканських країн залишаються відносно слабкою ланкою економічних структур, тим часом як їхня відповідальність за збереження і підтримку макроекономічної політики зростає”. Вчений робить висновок: „Практика латиноамериканських країн спонукає до врахування факторів, здатних захистити національне господарство від дестабілізаційного впливу ззовні” [3, с. 69].

Отже, в проаналізованих дослідженнях, хоча і дається досить висока оцінка стабільності банківської системи України, проте, відмічається її відставання від аналогічних систем провідних країн світу та необхідність залучення до національної банківської системи провідних фінансових структур інших країн, при одночасному захисті вітчизняної економіки від негатив-

ного впливу ззовні.

Мета статті – розробка, на підставі аналізу розвитку банківських систем України, інших країн, рекомендацій, впровадження яких дозволить розширити можливості фінансово-кредитного ринку України і створити передумови для стабільного розвитку економіки країни.

Оскільки банківська система є базисом для успішного функціонування економіки країни, необхідно проаналізувати динаміку зміни показників, які характеризують її розвиток. До таких показників відносять: кількість діючих банків; питома вага банків з іноземними інвестиціями; сплачений статутний капітал банків; частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків; балансовий капітал банків; загальні активи банків; кредитний портфель банків; частка довгострокових кредитів в кредитному портфелі банків.

Проведений в таблиці 1 аналіз основних показників функціонування банківської системи України за останні 6,5 років засвідчує, що, протягом цього періоду, відбулося її суттєве посилення. Так, хоча з січня 2002 року по травень 2007 кількість діючих в Україні банків збільшилася тільки на 14 %, їх сплачений статутний капітал за цей період зріс в 5,8, балансовий капітал – 5,9, загальні активи – 8 разів. Одночасно, вдвічі зросла кількість банків з іноземним капіталом, в т. ч. втричі – банків, в яких іноземний капітал складає 100 %. У статутному капіталі всіх банків частка іноземного капіталу зросла у 2,3 рази. Покращилися за цей період і показники здійснення активних операцій банками – кредитний портфель зріс у 10 разів. При цьому, що вселяє оптимізм, обсяги довгострокових кредитів зростали ще швидшими темпами – в 27 разів. Якщо у 2002 році питома вага довгострокових кредитів у кредитному портфелі банків складала 22, то у 2007 – 59 %. Таким чином, при середньорічному зростанні валового внутрішнього продукту (ВВП) протягом аналізованих років на 7 %, загальні активи банків та обсяги кредитування щорічно зростали більш ніж на 50 %.

Окремо потрібно зупинитися на ролі іноземного капіталу в банківській системі

України. Вище було наведено позитивну оцінку В. Замовцем іноземних інвестицій в банківську сферу Східної Європи. Проте, існують і інші оцінки.

Так, професор Київського національного економічного університету М. Савлук зазначає: „Банки – стратегічно важливий об’єкт з точки зору економічної безпеки держави, тому відмова від незалежності банківської системи загрожує суверенності країни” [5, с. 8]. Вчений вважає, що іноземці купують за дуже високими цінами навіть низкорентабельні українські банки. Їхня мета – за допомогою банку „розчислити” дорогу своєму капіталу в національну економіку й отримати прибутки.

Професор з м. Варшави В. – Л. Яворський застерігає стосовно загрози Україні з боку іноземних фінансових груп. „Доказом, за його словами, є Польща, яка сьогодні б’є тривогу: 70 % її банківських активів та 80 % пасивів належить західним банкам, а частка банків з іноземним капіталом становить 80 %. Всі отримані дивіденди з

польських вкладів ідуть на розвиток центральних філій іноземних співвласників, а відтак – на будівництво чужої економіки” [5, с. 9].

Для недопущення польських помилок в Україні міжнародний круглий стіл на тему „Еволюція і перспективи розвитку банківських систем Польщі та України”, на якому виступали обоє вчених, рекомендував НБУ розробити інструкцію для роботи з іноземними банками в Україні, у якій передбачити: а) протягом перших трьох років своєї діяльності філія іноземного банку має розміщати на території України не менше 80 % своїх прибутків; б) наступних два роки - не менше 60 % прибутків; в) всі наступні роки – не менше 50 % [5, с. 10].

Крім успішного функціонування самої банківської системи, на стабільний розвиток економіки країни мають безпосередній вплив такі факторів: рівень монетизації країни; стабільність національної грошової одиниці; рівень валютних резервів країни; обсяги іноземних запозичень.

Таблиця 1
Основні показники діяльності банків України у 2002 – 2007 роках *

Показники	Число, рік						
	01.01. 2002	01.01. 2003	01.01. 2004	01.01. 2005	01.01. 2006	01.01. 2007	01.05. 2007
Кількість діючих банків	152	157	158	160	165	170	173
– із них: з іноземним капіталом	21	20	19	19	23	35	40
в т. ч.: – з 100 % іноземного капіталу	6	7	7	7	9	13	18
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	12,5	13,7	11,3	9,6	19,5	27,6	29,3
Загальні активи банків, млрд. грн.	51	68	106	141	223	353	408
Кредити надані банками, млрд. грн.	32	47	73	97	156	270	317
В т. ч. – довгострокові кредити	7	11	28	45	86	157	187
Балансовий капітал, млрд. грн.	8	10	13	18	25	43	47
в т. ч.: – сплачений статутний капітал	5	6	8	12	16	26	29

* Складено за даними [4, с. 70].

Аналіз рівня монетизації 15 країн Центрально-Східної Європи (табл. 2) засвідчує, що Україна у 2005 році за цим показником серед зазначених країн знаходилася на 11 місці. Проте, щорічні темпи зро-

стання грошової маси в Україні були найвищими – 45 %, тоді, як, наприклад в Чехії, Словаччині – 7, Польщі, Словенії – 10, Угорщині – 13, країнах Балтії та Хорватії – 20 %.

Таблиця 2

Монетизація окремих країн у 2005 році, %*

Країни,	Монетизація	Середнє зростання грошової маси у 1999 – 2005 рр.
Болгарія	55,62	В середньому 25 % щорічно
Білорусь	16,60	1999 – 134 %, 2000 – 219 %, 50 % – в наступні роки
Естонія	40,72	В середньому 20 % щорічно, крім 2005 – 42 %
Латвія	39,08	В середньому 20 % щорічно, крім 2005 – 38 %
Литва	35,60	В середньому 20 % щорічно
Молдова	37,54	В середньому 35 % щорічно
Польща	40,28	В середньому 10 % щорічно
Росія	28,98	1999 – 57 %, 2000 – 60 %, 35 % - в наступні роки
Румунія	26,64	В середньому 35 % щорічно
Словаччина	56,77	1999 – 12 %, 2000 – 15 %, 4 % - в наступні роки
Словенія	52,55	1999 – 15 %, 2000 – 18 %, 7 % - в наступні роки
Угорщина	47,03	В середньому 13 % щорічно
Україна	37,51	В середньому 45 % щорічно
Хорватія	64,70	1999 – 1,8 %, 2000 – 29 %, 2001 – 46 %, 10 % - в наступні роки
Чехія	67,59	В середньому 7 % щорічно

* Складено за даними [6, с. 12].

Такий стрімкий приріст грошової маси є одною з причин зростання інфляції в Україні у 2006 – 2007 роки. Це засвідчує, що Україна за 16 років незалежності так і не зуміла визначити та дотримуватися оптимального рівня інфляції.

Дані, які наведені в таблиці 3, засвідчують, що економічно розвинуті країни світу вважають максимально допустимою

річну інфляцію в розмірі 3 %, центральньо-європейські країни – 4, країни, що розвиваються – 6 %.

В Україні рівень інфляції складав: у 2000 році – 28,2 %, 2001 – 12,0%, 2002 – 0,8%, 2003 – 5,2%, 2004 – 9,0%, 2005 – 13,5%. Отже, тільки у 2002 році інфляція в Україні відповідала орієнтирам розвинутих країн, а в 2003 – країн, що розвиваються.

Таблиця 3

Довгострокові цільові орієнтири для інфляції в окремих країнах*

Економічно розвинуті країни	Інфляц. ціль, %	Країни, що розвиваються	Інфляц. ціль, %	Країни, що розвиваються	Інфляц. ціль, %
Австралія	2 - 3	Бразилія	4,5(±1,5)	Польща	2,5(± 1)
Великобританія	2	Ізраїль	1 – 3	Таїланд	0 – 3,5
Ісландія	2,5	Колумбія	4,5(±1,5)	Угорщина	3
Канада	1 – 3	Корея	2,5 - 3,5	Філіппіни	4 – 5
Нова Зеландія	1 – 3	Мексика	3 (± 1)	Чехія	3 (± 1)
Норвегія	2,5	Перу	2,5(± 1)	Чилі	2 – 4
Швейцарія	< 2	ПАР	3 – 6		

* Складено за даними [7, с. 11].

О. Петрик та С. Ніколайчук вважають оптимальним для України рівень річної інфляції в розмірі 4 %, зазначаючи, що:

„Загалом рівень, за якого економічні агенти починають не враховувати майбутню інфляцію, відповідає річній інфляції між 0

і 3 %” [7, с. 11, 20]. Іншими словами, при такому показнику бізнес зможе спокійно здійснювати інвестиції в економічні проекти, не переживаючи за те, що прибуток від цих проектів буде знівельований інфляцією.

Важливим чинником, який забезпечує планомірно-прискорений розвиток вітчизняної економіки, є стабільність національної грошової одиниці. Нестабільна грошова одиниця відлякує інвесторів, викликає панічні настрої та небажання у населенням вкладати свої заощадження в банки. За таких настроїв, всі стараються скоріше конвертувати національну валюту в іноземну, а при відсутності такої можливості – вкласти гроші в товар, що ще більше посилює інфляцію.

Для забезпечення стабільності націо-

нальної грошової одиниці, своєчасного реагування на зовнішні і внутрішні інфляційні загрози та недопущення виникнення панічних настроїв серед населення і підприємців НБУ акумулює та підтримує резерви іноземної валюти. Дані, наведені в таблиці 4, засвідчують, що з січня 2004 року по березень 2007 валютні резерви НБУ зросли більше ніж в 3 рази. При цьому, протягом зазначеного періоду, спостерігалася стала тенденція до зростання валютних резервів, за винятком ІУ кварталу 2004 року, що засвідчує про виважену і послідовну політику НБУ на підтримку національної грошової одиниці.

Якщо валютні резерви НБУ посилюють позицію національної грошової одиниці, то іноземні запозичення, навпаки, ослаблюють її.

Таблиця 4

Динаміка резервів НБУ (за поточним курсом) у 2004 – 2007 роках, млрд. грн. *

Місяці	Роки			
	2004	2005	2006	2007
Січень	7	10	18,5	22,5
Березень	8	12	17	23
Червень	9,5	13	17,5	
Вересень	12	14	19	
Грудень	9,5	19,5	22,5	

*Складено за даними [8, с. 6].

Станом на 31 грудня 2005 року в Україні показник нагромадження прямого зовнішнього боргу сягав 43,95 млрд. грн., а гарантованого зовнішнього державного боргу – 15 млрд. грн., що в сукупності становить менше як 15 % ВВП. Такий рівень державної заборгованості дає простір для певного збільшення бюджетного дефіциту, і відповідно боргу. Фахівці окреслюють межі його ймовірного збільшення додатковими 8 – 10 % ВВП [9, с. 26]. Середній показник у 2003 році зовнішнього національного боргу в країнах з перехідною економікою складав 47,1 % [11, с. 14]; України у 2001 – 2005 роках – 32,3 – 35,4 % (табл. 5). Тому, для фінансування дефіциту державного бюджету, Україна може дозволити собі іноземні позики. Проте, не потрібно забувати про ті негативи, які несе за собою

збільшення обсягів іноземних запозичень: зростання у державному бюджеті питомої ваги видатків на сплату відсотків за іноземними кредитами; перекидання фінансової відповідальності за сьогоднішні економічні негаразди на майбутні покоління; посилення залежності української економіки від країн – фінансових донорів; необхідність виконувати не завжди вигідні Україні вимоги іноземних банків та міжнародних фондів.

Висновки.

1. Проведені дослідження підтверджують висновки тих науковців, які зазначають, що банківська система України після світової фінансової кризи 1998 року демонструє стабільність, будучи запорукою успішного розвитку економіки України.

Таблиця 5

Зовнішні державні запозичення здійснені Україною у 2001 – 2005 роках*

Показники	Роки				
	2001	2002	2003	2004	2005
ВВП, млрд. грн.	204	226	267	346	419
Зовнішні державні запозичення, млрд. грн.	4,3	2,3	6,3	6,6	7,2
Питома вага зовнішніх державних запозичень у ВВП, %	2,1	1,0	2,4	1,9	1,7
Зовнішній національний борг на кінець року, % ВВП	34,0	32,3	33,3	33,4	35,4

* Складено за даними [9, с. 27], [10, с. 14].

2. Поряд з позитивними наслідками роботи НБУ потрібно відмітити і негативні фактори, а саме: перевищення допустимого, для країн з перехідною економікою, рівня інфляції; одні з найвищих у світі темпи зростання грошової маси; зростання питомої ваги у ВВП зовнішніх запозичень, неконтрольоване проникнення на територію України іноземних банків, високі відсоткові ставки на кредитні ресурси.

3. Для забезпечення стабільних фінансових підвалин розвитку національної економіки необхідно:

– затвердити, як нормативний орієнтир, та забезпечити дотримання річного рівня інфляції в межах 3 - 4 %;

– законодавчо закріпити зобов'язання для банків з іноземними інвестиціями не менше 50 % прибутку вкладати у вітчизняну економіку;

– щорічно збільшувати грошову масу не більш ніж на 20 % – показник, якого дотримуються країни з перехідною економікою, що досягли найкращих економічних успіхів;

– збільшити кількість державних банків, їх капітальні ресурси та посилити роль на вітчизняному фінансово-кредитному ринку;

– збільшити питому вагу кредитів державних банків на впровадження інвестиційно-інноваційних і енергозберігаючих технологій та придбання нового обладнання;

– запровадити стимули для комерційних банків, які кредитують інноваційні проекти, аграрний сектор та надають довгострокові кредити на розвиток науки і техніки;

– запровадити державне обмеження

відсотків за кредитами та здійснювати контроль за дотриманням цього обмеження;

– розробити програму покриття бюджетного дефіциту за рахунок, переважно, внутрішніх запозичень та зменшення питомої ваги у ВВП зовнішнього боргу, з наступним його повним погашенням;

– щорічно, на 1-3 % здійснювати ревальвацію гривні до американського долара поки не буде досягнуто реального співвідношення цих валют.

Запропоноване дозволить забезпечити стабільність банківської системи і, відповідно, стабільний розвиток національної економіки.

Література

1. Гальчинський А. Стабільність гривні та проблеми її забезпечення // Економіка України. – 2004. – № 2. – С. 4-11.

2. Зимовець В. Тенденції і наслідки експансії західного фінансового капіталу у Східній Європі // Економіка України. – 2006. – № 2. – С. 74-83.

3. Кириченко В. Досвід реалізації програм економічної і валютно-фінансової стабілізації в Латинській Америці // Економіка України. – 2001. – № 8. – С. 66-70.

4. Основні показники діяльності банків України // Вісник НБУ. – 2007. – № 6. – С. 70.

5. Міжнародний круглий стіл на тему „Еволюція і перспективи розвитку банківських систем Польщі та України” // Вісник НБУ. – 2007. – № 5. – С. 8-11.

6. Гребенюк Н. Монетарна політика // Вісник НБУ. – 2007. – № 5. – С. 12-22.

7. Петрик О., Ніколайчук С. Визначення

оптимального рівня інфляції для України // Вісник НБУ. – 2007. – № 6. – С. 10-22.

8. Щербак О. Валютна політика НБУ // Вісник НБУ. – 2007. – № 6. – С. 6-9.

9. Рибак С., Лазерник Л. Фінансові аспекти економічного зростання в Україні // Економіка України. – 2007. – № 3. – С. 22-32.

10. Вахненко Т. Концептуальні засади управління зовнішнім національним боргом України // Економіка України. – 2007. – № 1 – С. 14-24.

Статья поступила в редакцию 17.12.2007

Л.М. ПЕРЕХРЕСТ,

Національний університет державної податкової служби України

ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ БАНКІВ ВІД ВНУТРІШНІХ ЗАГРОЗ

В умовах реформування української економіки значення та роль банківського сектору в забезпеченні економічної стабілізації та безпеки країни невіддільно зростає.

Необхідною умовою побудови та функціонування банківської системи є всебічне забезпечення безпеки у всіх сферах банківської діяльності, важливою складовою якої є безпека економічної інформації [1].

Сьогодні банківська система переживає значні зміни, обумовлені глобалізацією фінансових ринків, розвитком інформаційних технологій, розширенням асортименту банківських послуг, впровадженням інноваційних технологій в управлінні банками. Це, у свою чергу, ще більше загострило ситуацію із забезпеченням надійного захисту інформації.

Питання, пов'язані із захистом економічної інформації банків, останнім часом набувають особливої актуальності, оскільки банки є найбільш вразливими до такого виду загроз, як наявність каналів витоку інформації. Усе це викликає необхідність перегляду підходів до забезпечення безпеки інформації банку та передбачає необхідність створення відповідних систем її захисту.

Проблеми безпечного розвитку держави та її банківського сектора зокрема є предметом наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених та практиків. Серед них: Ареф'єва О.В. [9], Барановський О.І. [8], Єрмошенко М.М. [6; 7], Клименко В.В. [10], Побережний С.Н. [13], Покотиленко Р.В. [11], Чернодід І.С. [12]

та інші.

Разом з тим, кількість робіт, присвячених захисту економічної інформації є вкрай недостатньою. Дані проблеми не дістали фундаментального та комплексного відображення в економічній літературі.

Висока значимість проблем захисту економічної інформації від загроз, недостатній рівень її теоретичної розробки, перед усім, з точки зору комплексного підходу обумовили вибір теми.

дослідження концептуальних положень щодо захисту економічної інформації банків від внутрішніх загроз та на цій основі розробка напрямів безпечного розвитку комерційних банків.

Інформаційна безпека, як відомо, має справу з двома категоріями загроз: зовнішніми та внутрішніми. В даний час індустрія інформаційної безпеки розвивається, в основному, на протидії зовнішнім загрозам, пов'язаних з проривом в області високих технологій, Інтернет та електронної комерції. Водночас, чим більших успіхів досягає людство в боротьбі з зовнішніми загрозами, тим рішучіше на перший план виходять загрози внутрішні, з якими, згідно статистики, пов'язано близько 70% всіх інцидентів безпеки.

Слід зазначити, що серед внутрішніх загроз найбільш небезпечною є загроза наявності каналів витоку інформації. Засоби захисту від несанкціонованого доступу тут є практично безкорисними, оскільки в якості основного джерела загрози виступає

© Л.М. Перехрест, 2008